

Títol:

“El fenomen okupa/antisistema circumscrit al districte de Gràcia (Barcelona), com a factor de risc per a la convivència i potencial focus de percepció d'inseguretat. Polítiques públiques de seguretat aplicables per evitar que esdevingui un problema d'ordre públic o delinqüencial i conseqüentment de solució únicament policial”.

Subtítol:

“La Síndrome de Sherwood”

Autor:

David Piqué i Batallé

Tutora:

Lola Vallés

Barcelona 11/12/2009

Índex.

1. Introducció

2. Justificació

3. Estat de la qüestió

3.1 Descripció del fenomen Okupa i/o antisistema

3.1.1 Orígens del moviment okupa

3.2.1 Fenòmen transversal de l'entorn antisistema català

3.1.3 Ideari polític i dinàmica sociològica

3.2 Barcelona com a referent europeu dels antisistema

3.2.1 Mobilitat okupa estrangera a Barcelona

3.3 Anàlisi, activitat i valoració del moviment okupa a Barcelona

3.3.1 Distribució territorial

3.3.2 Tipologia de les okupacions

3.3.3 Orientació ideològica de les okupacions

4. Diagnòstic

5. Hipòtesi de contrast

5.1 Plantejament de base. Comentari

5.1.1. Tolerància zero

5.1.2. Tolerància màxima

5.2. Intents ben intencionats

5.3. Hipòtesi principal

6. Polítiques públiques disponibles

6.1. De l'estratègia a la tàctica

6.1.1. Model von Clausewitz

6.1.2. Model Sun Tzu

6.1.3. Model Miyamoto Mushasi

6.1.4. Model Juli Cèsar

7. Pla d'acció

8. Conclusions

9. Bibliografia i referències

1. Introducció

Aquest Projecte de Final de Màster (en endavant PFM) té dos títols, un de llarg i descriptiu i un de breu i més simbòlic.

El primer, explica clarament i sense cap mena de dubte de què tracta el PFM i quasi tot el contingut del treball està elaborat per donar una resposta coherent al títol.

En canvi, La Síndrome de Sherwood, és una metàfora basada en les llegendes medievals angleses d'en Robin Hood, on l'heroi lluitava contra l'opressió i el poder establert. Robava als rics per donar-ho al pobres i es refugiava al seu amagatall del bosc de Sherwood. El problema estava, com sempre, en què l'heroi i el seu grup, decidia qui eren els rics a qui robar i els pobres a qui beneficiar.

Els registres històrics de la casa del rei Eduard II d'Anglaterra de 1324, indiquen que el nostre personatge –o qui era més probable que ho fos- va ser finalment capturat i va retre homenatge i obediència a la corona. Fins i tot s'insinua que va acabant rebent salaris del palau reial, al menys durant 15 mesos.¹

2. Justificació

L'elecció d'aquest tema per al PFM, té com argument, que l'observació del fenomen okupa/antisistema a nivell internacional, ens ensenya que amb unes bases socials, culturals i ideològiques semblants, el comportament dels membres d'aquests col·lectius són diferents en funció del país o de la ciutat on desenvolupen les seves activitats.

Així, va semblar interessant estudiar quines mesures o polítiques públiques de seguretat, poden ser aplicades “a” ó “amb” aquest col·lectiu a casa nostra (en concret al districte Gràcia), que influeixin en el seu comportament col·lectiu.

Com exemples extrems, ens trobem a Itàlia o Grècia on els antisistema es comporten, i com a tals són tractats, com vàndals i delinqüents i es genera molta violència. En aquests països el fenomen és considerat, amb matisos, un problema d'ordre públic.

Per altre costat, podem trobar el cas de Christiania a Copenhaguen (Dinamarca), on un barri és autogestionat pels propis okupes que per altra banda creen molts pocs problemes a les autoritats del “sistema”.

¹ Hole, C. (1992). English Folk Heros: From King Arthur to Thomas Becket (pp. 71-102). New York: Dorset Press.

Després trobem casos intermedis com Alemanya o Espanya on hi ha una política, no generalitzada de contenció, que podríem definir d'acceptació o comprensió social, però de control policial i judicial de les activitats d'aquests col·lectius. En aquest treball, volem veure quin és el model social i jurídic que ens permeti orientar polítiques públiques sobre aquests grups, que evitin un deteriorament de la convivència col·lectiva sense deixar que la tolerància es converteixi en impunitat i per tant en injustícia.

3. Estat de la qüestió

Com ja s'ha esmentat abans, a Espanya, especialment a Barcelona i en concret al districte de Gràcia, el fenomen okupa/antisistema es manté en una posició intermèdia entre les societats o autoritats que el consideren un focus de violència i inseguretat ciutadana i els que consideren que són una manifestació d'una realitat social integrable a un "sistema".

Per entendre aquesta situació, cal fer una breu descripció d'aquest fenomen, les seves activitats, la circumscripció en un espai, l'orientació ideològica i una petita valoració de la seva evolució històrica recent.

3.1 Descripció del fenomen Okupa i/o antisistema

3.1.1 Orígens del moviment okupa

El moviment okupa neix, inicialment, d'un problema econòmic i social al nord d'Europa, on les grans guerres van deixar moltes famílies sense sostre que es van veure obligades a okupar edificis propietat dels ajuntaments per a viure-hi. De la mediació i el diàleg polític per solucionar aquesta necessitat, va néixer un moviment que amb el pas del temps ha pres un caire cultural i alternatiu.

El moviment okupa és una protesta col·lectiva que proposa una via alternativa a la societat capitalista que, segons ells, "*instrumentalitza el temps lliure i burocratitza les relacions personals*". Per això busquen espais on "*desenvolupar un esperit de col·lectivitat i realitzar una sèrie d'activitats socials i culturals pròpies, fóra de les establertes*".²

² Dossier de l'Assemblea d'Okupes de Barcelona publicat a la revista La lletra A (nº 49, 1997).

De fet, **ocupar** una vivenda buida per la necessitat de proporcionar-se un sostre és una activitat que s'ha realitzat sempre. El que fa d'aquest moviment alguna cosa diferent, més enllà de la grafia³, és que l'okupació té una pretensió de denúncia política i pública, que pretén canvis en l'organització social i que usurpa una vivenda per desenvolupar un altre tipus d'activitat més enllà de la de tenir un sostre.

3.1.2 Fenomen transversal de l'entorn antisistema català

Es parla del moviment okupa com un fenomen transversal de l'entorn antisistema català perquè les seves reivindicacions, de les que després es parlarà, connecten i relacionen a diferents grups de diferents ideologies.

L'okupació és un mitjà per desenvolupar activitats que reivindiquen altres tipus de societat, i es per això que el moviment okupa és una mena de calaix de sastre on caben tots tipus de grups que porten a terme polítiques que s'anomenen de base, com ara ecologistes, feministes, pacifistes, etc.

A més, la pròpia particularitat del moviment, el fet de disposar d'una considerable infraestructura de cases okupades, és el que fa que sigui un lloc de convergència heterogènia, amb facilitat intrínseca de desplaçaments i el consegüent allotjament dels membres del col·lectiu arreu del territori.

3.1.3 Ideari polític i dinàmica sociològica

Una de les moltes definicions que es poden fer del moviment okupa, podria ser la de *"una forma singular de denúncia política i pública, mitjançant accions no institucionals, consistents bàsicament en l'okupació d'espais com a lloc de vivenda, conreu i/ o de treball social"*⁴.

El moviment okupa amalgama la filosofia i la ideologia antisistema amb l'incompliment de l'article 245 del Codi Penal⁵ on es tipifica el delictes d'usurpació. La posada en pràctica per part de la policia de les resolucions judicials de desallotjament crea situacions molt compromeses per la seguretat, que a vegades són molt violentes.

³ S'utilitza el verb "ocupar" per indicar aquelles usurpacions d'habitatges que es fan per necessitat, com pot ser el cas d'una família que ha perdut el sostre i s'apropia temporalment d'una altre. S'utilitza el verb "okupar" quan l'usurpació es fa com a instrument polític.

⁴ Definició acordada pels "okupants" i expressada pel seu portaveu, Albert A. de la casa del C/. Mare de Deu de La Salut nº 55 de Barcelona. V'gis que s'evita qualsevol referència a l'us de la violència o excusa que justifiqui l'okupació.

⁵ Llei Orgànica 10/1995 de 23 de novembre.

El moviment okupa es defineix a sí mateix com un moviment auto-gestionari, és a dir, que controla els seus processos de treball i els productes que se'n deriven; aprofitant les seves xarxes relacionals, els seus membres diuen portar a terme activitats que permeten una autonomia econòmica sense haver de rebre cap tipus de subvenció estatal, garantint la seva independència a nivell de grups i com a centres alternatius.

Últimament, això ha deixat de ser parcilment cert, atès que alguns col·lectius desallotjats han conseguit que l'Ajuntament els cedís espais municipals, per continuar amb les activitats "culturals" que desenvolupaven abans de fer-los fora dels espais "okupats". És el cas del grup que gestionava l'espai La Makabra dedicat a la cultura del circ a Barcelona i rodalies.

D'altra banda, els okupes esmercen molts esforços a defensar un exercici de poder civil contrari al model establert, que els converteix, segons ells mateixos, en uns *outsiders* del sistema polític institucional. En aquest sentit, el rebuig del sistema no només s'aprecia per l'enfrontament obert i ideològic que mantenen amb ell, sinó que, paral·lelament, el col·lectiu okupa crea i preconitza una contra cultura que varia segons l'entorn on es desenvolupa, però que en la majoria d'ocasions és oposada a la cultura hegemònica amb una simbologia i un llenguatge propis.

3.2 Barcelona com a referent europeu dels antisistema

La ciutat de Barcelona s'ha convertit els darrers anys, juntament amb altres ciutats de països europeus com Itàlia i Grècia, en un referent dels grups antisistema la qual cosa implica, com es veurà tot seguit, que ho sigui també del moviment okupa.

Aquest lideratge barceloní en el marc europeu, es posa de manifest només observant tres esdeveniments diferents cel·lebrats el 2005 i fruit de causes no relacionades⁶:

- La celebració a la ciutat l'1 de maig de 2005, per segon any consecutiu, de la 'MAYDAY', una jornada reivindicativa on la majoria de grups antisistema, sigui quina sigui la seva etiqueta diferenciadora, s'ajunten per manifestar-se pel carrer. Són varies les ciutats que celebren la seva 'MAYDAY', Milà, París i Amsterdam. A l'Estat espanyol, es fa a la ciutat de Barcelona.

⁶ Tot i que els exemples tenen certa antiguitat, són prou significatius per exemplificar el fenomen tal com s'està explicant.

- La celebració a la ciutat, del Fòrum Social de la Mediterrànea el mes de juny de 2005, que va congrega més de cinc mil assistents de tot el món per parlar sobre temes alternatius.
- Els fets succeïts el mes de juny del mateix any 2005 a la ciutat -cinc manifestacions reivindicatives i l'explosió de dos artefactes de fabricació casolana contra interessos italians-, com a resposta a l'augment de pressió policial del govern italià contra el col·lectiu anarquista al país transalpí, demostra l'elecció de Barcelona com a lloc des del que lluitar, "*contra la repressió, encara que aquesta esdevingui en un altre país*".⁷

3.2.1 Mobilitat okupa estrangera a Barcelona

D'ençà del sorgiment del moviment okupa, l'expansió i interacció entre els seus membres ha estat una constant arreu d'Europa. Barcelona no ha estat una excepció i avui dia és un paradigma de mobilitat okupa fins el punt que es troben entre els membres del col·lectiu barceloní moltes persones de diferents nacionalitats.

Certament, durant els darrers anys, sobretot arran de les celebracions de les diferents contra cimeres, entre altres esdeveniments viscuts al nostre país, s'ha apreciat un augment considerable de la població okupa estrangera al conjunt de centres socials okupats i cases okupes del panorama català. Barcelona és el punt neuràlgic on millor es percep això, amb els conseqüents problemes de seguretat o de la seva percepció que això comporta.⁸

En aquesta línia, es podria considerar un conjunt de factors, tant interns com externs al moviment, que han pogut facilitar una major mobilitat i globalització d'aquest fenomen cap a la ciutat de Barcelona a nivell nacional i internacional.

Pel que fa als factors interns al moviment okupa/alternatiu/antisistema que han pogut propiciar una major globalització de les seves actuacions, podrien observar-se punts com ara:

⁷ Consigna pública dels manifestants, en la concentració de juny de 2005 al centre de Barcelona

⁸ Segons dades de la Divisió d'informació de la PG-ME, el nombre d'estrangers integrats en els moviments antisistema i residents en cases okupades, ha anat creixent fins el 2008, on s'ha estabilitzat en una franja d'entre el 15% i el 20%. Un altre 20%, són nacionals d'altres llocs d'Espanya.

- La varietat d'ideologies que es poden trobar dins el moviment okupa ha transformat a aquest fenomen en un motor i un espai de trobada i debat per a diferents organitzacions i associacionismes no institucionalitzats afins a l'entorn antisistema, produint-se una ampliació del teixit associatiu okupa, acollint a una part important del jovent autòcton i estranger més atret per un tipus de vida alternatiu.
- Les possibilitats que ofereixen els entorns antisistema, l'extensa xarxa d'infraestructures del moviment okupa, tant a nivell nacional com internacional, mitjançant els seus espais, ha facilitat la retroalimentació i l'intercanvi de nous activistes dins i fora de les nostres fronteres. Un fet que, per una banda, els ha permès vehicular un intercanvi d'experiències i per un altre, ha afavorit una globalització progressiva de les seves respostes davant les actuacions judicials i policials.
- La pràctica del recolzament mutu, amb la realització de campanyes d'agitació conjuntes i la importació de tàctiques de resposta antipolicial que, han afavorit un augment del seu flux migratori a nivell nacional i internacional.
- La necessitat de mantenir una política econòmica d'autogestió per part dels centres socials okupats, ha portat en determinats indrets, com ara Holanda, al sorgiment d'una nova oferta turística, alternativa i accessible pel jovent antisistema, afavorint-se directa o indirectament la mobilitat okupa arreu del món.

Quant als factors externs al moviment okupa que han pogut incidir en la seva globalització, caldria considerar els següents punts:

- L'expansió dels moviments de protesta, iniciada a les cimeres de Davos (1999) i de Porto Alegre (2003), han promogut un espai d'intercanvi humà, que ha estat acollit i aprofitat per la totalitat del moviment okupa.

- L'agreuiment generalitzat, pel que a les dificultats d'accés a l'habitatge, en conjunció amb la proliferació del treball precari i temporal que absorbeix a una part important de la joventut, han afavorit l'augment d'un moviment de masses okupa, que si bé amb anterioritat optava per okupar a la seva zona d'origen, cada cop més, valora l'opció d'okupar en altres països (nivell de vida millor, possibilitat d'aprendre idiomes, etc.).
- Les modificacions del Codi Penal⁹ i l'enduriment de les mesures de control davant el fenomen okupa, han portat a una consolidació i millora de l'organització del col·lectiu davant les intervencions de l'Administració. Dins l'adopció i millora de noves tàctiques de resistència als desallotjaments, trobaríem rellevants desplaçaments de grups d'okupes en recolzament a determinats centres socials okupats amenaçats de desallotjament, etc.
- Les millores i l'abaratiment de determinats medis de transport públics i privats, han facilitat la mobilitat dels membres del col·lectiu arreu del territori i de l'estranger.
- La modernització i millora de les comunicacions - internet, TIC - i dels mitjans de contrainformació, han fet de lligams entre el teixit associatiu okupa, i han propiciat una millor comunicació dels seus agents socials.¹⁰

3.3 Anàlisi, activitat i valoració del moviment Okupa a Barcelona

De les dades obtingudes i que es presenten a continuació, val a dir que no estan actualitzades perquè varien mes darrera mes i es fixen en un punt de principis de l'any 2008. De tota manera, la proporció pel que fa a les okupacions d'espais es manté molt semblant.

En aquest apartat en concret, serveixen per justificar l'elecció del Districte de Gràcia com paradigma del estudi del fenomen okupa/antisistema en tant objecte d'aquest treball.

⁹ Llei Orgànica 10/1995 de 23 de novembre

¹⁰ Informe de situació del moviment okupa a la ciutat de Barcelona (2005-2006). Comissaria General d'Investigació Criminal. Divisió d'Informació. PG-ME.

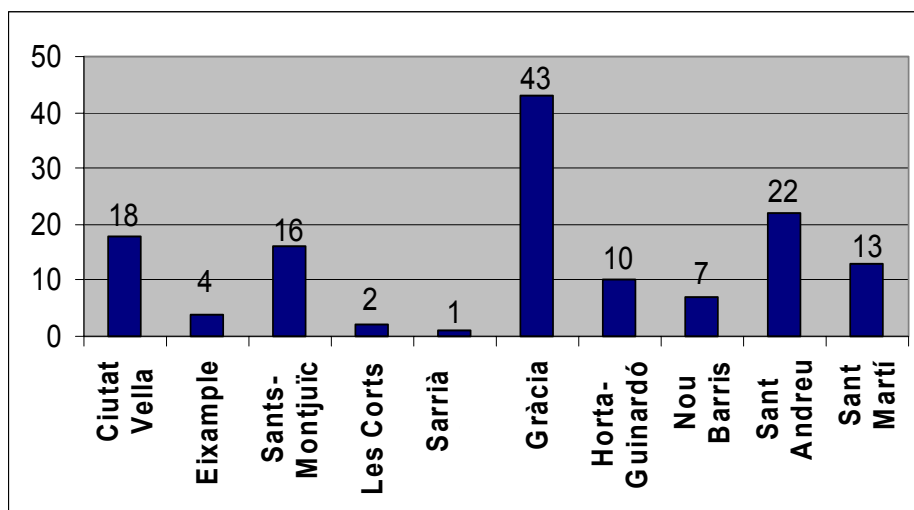
3.3.1- Distribució territorial

A la ciutat de Barcelona hi havia fa poc (2007), 136 usurpacions entre *okupes* i Centres Socials Okupats (CSO's). D'aquestes, 134 són de titularitat privada i 2 de titularitat pública, una al districte de Ciutat Vella, al C/ Vistalegre 15, i l'altre al districte de Sant Martí, a la Rambla Prim 76.¹¹

De les dades que es disposen, s'indica clarament que el districte de Gràcia, amb 43 usurpacions, és on el moviment okupa mostra més implantació. Per contra, el districte de Sarrià-Sant Gervasi amb 1, on menys.

La resta de districtes tenen un nombre d'okupacions més elevat, però cap d'ells s'apropa als nivells de Gràcia. Així Les Corts (2 okupacions), l'Eixample (4 okupacions), Nou Barris (7 okupacions), Horta-Guinardó (10 okupacions), Sant Martí (13 okupacions), Sants-Montjuïc (16 okupacions), Ciutat Vella (18 okupacions), i Sant Andreu (22 okupacions).

Taula 1 .Número d'okupacions per Districtes a Barcelona a gener de 2008

Font: Direcció general de la Policia. Fènix

¹¹ "Informe sobre ocupacions a Barcelona". Ajuntament de Barcelona. Guardia Urbana de Barcelona (GUB). Gener 2008

Pel que fa a la preponderància del districte de Gràcia dins del moviment okupa, s'han de buscar raons en la pròpia distribució urbanística del barri, amb moltes torres i cases deshabitades que van ser en els seus orígens llocs de segona residència de veïns adinerats de la ciutat de Barcelona, que amb el pas del temps s'anaven deixant únicament com a patrimoni immobiliari, sense gaires cures per part dels seus propietaris.

Per altre part, l'associacionisme veïnal ha estat sempre molt fort en aquest districte, el que implica la confiança dels graciencs en l'autogestió i l'autoorganització, principis que com ja s'ha dit estan a la base del moviment okupa, i que fa que aquest assoleixi uns nivells de comprensió i recolzament superior a Gràcia que en d'altres indrets de Barcelona.

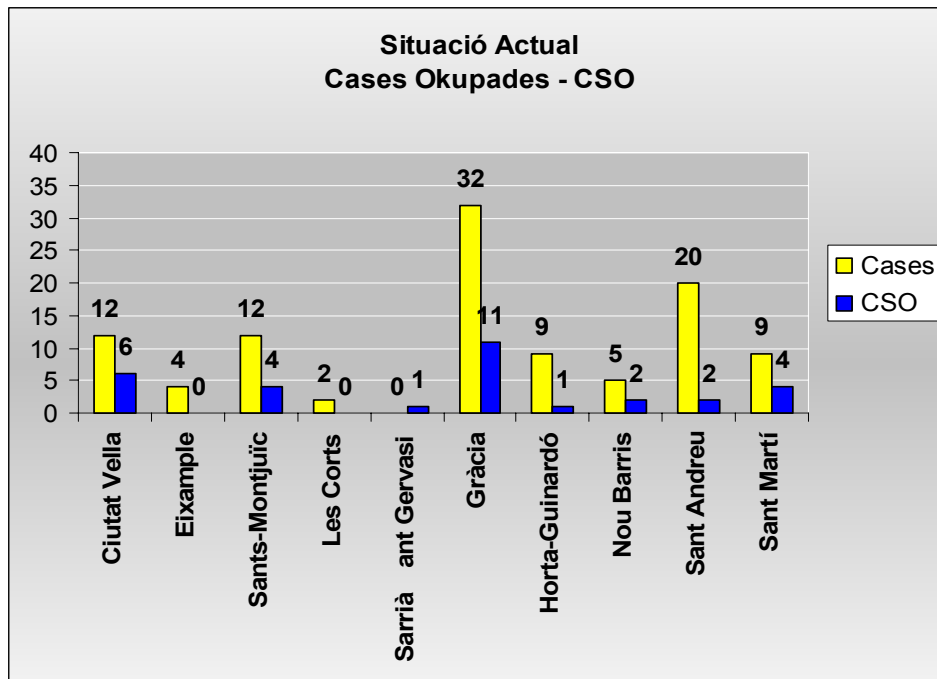
3.3.2- Tipologia de les okupacions

Del total d'ocupacions que té en l'actualitat la ciutat de Barcelona, s'ha de constatar que la gran majoria són d'*okupes*, és a dir, usurpacions destinades únicament a vivenda, amb un nombre de 105, mentre que CSO's¹² actius sumen el nombre de 31.

De fet, la proporció entre *okupes* i CSOs és l'esperada, ja que la pròpia definició de CSO com a lloc de desenvolupament d'activitats obliga que siguin necessaris un cert nombre d'activistes per portar-lo a terme. Per contra, una *okupa* pot ser usurpada només per una persona, i el moviment no fa diferències a l'hora de comptabilitzar les seves okupacions pel nombre de persones que la realitzen; és a dir, pel moviment okupa és el mateix una casa okupada (una *okupa*) per una sola persona que per més.

¹² De la utilització que el moviment okupa fa de les edificacions que usurpa, s'estableix una diferenciació entre els Centres Socials Okupats i/o Autogestionats (CSO o CSOA) i el que el grup denomina com una simple *Okupa*. Si bé els centres socials Okupats estan destinats a un ús social i cultural públic, les *okupes* són les edificacions reservades a un ús exclusiu d'habitatge. Els grups que les okupen es solen formar per afinitat i fan distribució dels seus espais interiors establint unes estances comunitàries (cuina, menjador, etc.) i deixant les habitacions com a llocs privats i personals.

Taula 2. Situació a 2008 cases okupades i CSO

Font: Direcció general de la Policia. Fènix

3.3.3 Orientació ideològica de les okupacions

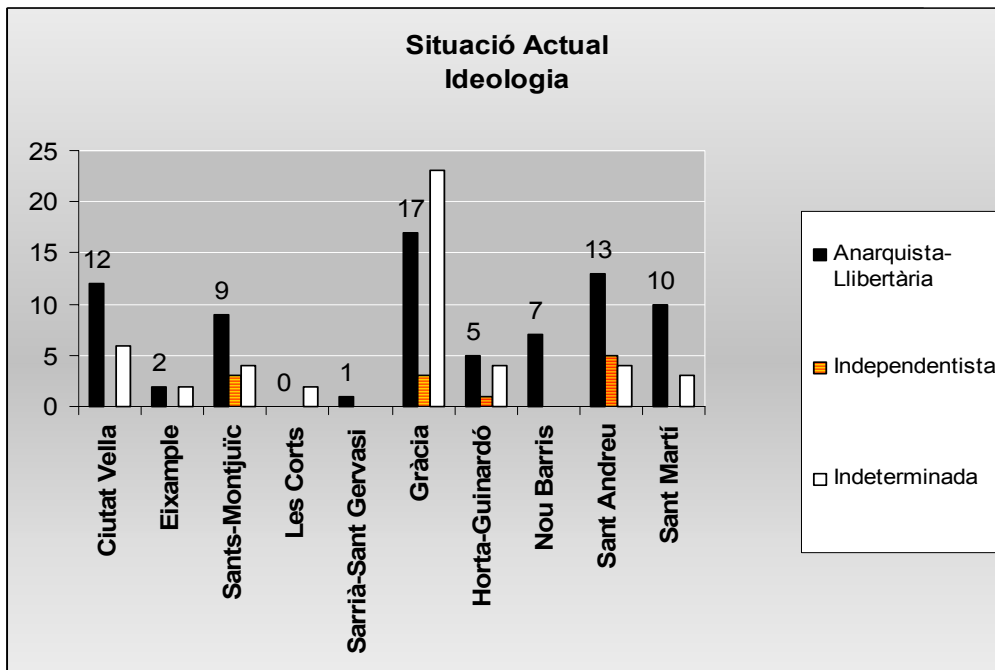
Pel que fa referència a l'orientació ideològica de les usurpacions, la gran majoria s'autocataloguen com "anarco-llibertàries", 76. Tot i així, n'apareixen 12 catalogades com a independentistes i 48, sobre les que no s'ha pogut establir o identificar si pertanyen a un o altre tipus o és una barreja heterogènea d'ideologies ¹³.

Ja s'ha dit que la idiosincràsia del moviment okupa descansa sobre fonaments llibertaris, com ara l'autogestió, l'antiautoritarisme, etc. i que l'orientació ideològica importarà en el sentit de les campanyes reivindicatives a les que s'adhereixi, els actes que organitzi o a les manifestacions que doni suport.

És a dir, el funcionament intern de les usurpacions, es basa en part sobre principis que propugnen la llibertat individual, la col·lectivització, la inexistència de lideratge i el no reconeixement de cap mena d'autoritat formal. Tot això, encara que els okupants s'autocataloguin com anarquistes, llibertaris, independentistes o d'altre tipus, ja que no es pot descartar que d'entre les no catalogades es trobin d'ideologia comunista amb les seves corrents o sense ideologia. El dit anteriorment, serveix també per aquestes.

¹³ La catalogació que aquí es descriu, s'ha obtingut de fons diverses de difícil contrast. Hi ha referències de la Divisió d'Informació del CME, comentaris de membres del moviment okupa i detalls extrets de les pàgines web afins al fenomen antisistema.

Taula 3. Okupacions a gener 2008 segons l'ideologia manifestada

Font: Direcció general de la Policia. Fènix

4. Diagnòstic

El moviment okupa manté la seva vigència com a fenomen transversal de la xarxa antisistema ubicada a Catalunya i, en particular, a la ciutat de Barcelona, amb un nombre d'okupacions molt alt.

L'elevat nombre d'okupacions suposen una infraestructura de vivendes suficient com per a afavorir actualment la presència, de persones d'altres ciutats i països englobades dins de col·lectius coneguts com a "antisistema" a la ciutat de Barcelona. Aquesta infraestructura és la que utilitzen per allotjar-se.

L'existència de l'Assemblea d'Okupes i de l'Oficina d'Okupació que aquesta impulsa fa pensar en un cert grau d'organització del moviment. La resposta que aquest va oposar als desallotjament del CSO Hamsa i CSO Pati Blau durant l'any 2004, resposta que va ser altament violenta i massiva i gens espontània, així ho indica.

El moviment okupa pot assumir les crítiques veïnals quan aquestes són degudes a l'oposició violenta d'un desallotjament si el lloc a "defensar" és prou important per a ells.

El que no poden ni volen assumir, és enemistar-se amb els veïns per l'etiqueta que darrerament se'ls dona des de la major part de "l'opinió pública" o "opinió publicada"¹⁴, de ser els responsables de la gran majoria de mostres d'incivisme que pateix la ciutat. La mostra més evident d'això es troba en els fets ocorreguts l'estiu del 2008 en les festes de Gràcia, on l'Assemblea d'Okupes va emetre un comunicat desmarcant-se dels diferents actes d'incivisme que es van donar.

Gràcia és el districte de Barcelona amb el nombre d'okupacions més elevat, que sobrepassa en molt la mitjana que es dona a d'altres districtes. La raó d'això es troba en la particular distribució urbanística de la Vila i en l'ampli associacionisme veïnal que a la fi, veu amb una certa simpatia els moviments com el de l'okupació, autogestionaris i contestataris. Aquesta acumulació de cases okupades però, unida a l'existència de molts altres locals no okupats, entre Ateneus independentistes i els anomenats "locals alternatius", fan de Gràcia un lloc de Barcelona d'especial ressonància del que es coneix com a "moviments antisistema".

És d'aquesta manera com aquests col·lectius utilitzen la ciutat de Barcelona, dins l'àmbit de les mobilitzacions, per tal d'intentar concentrar el major nombre de persones possibles afins a la mobilització en sí. Aquest fet propicia que, en algunes ocasions com protestes de caire antifeixista, contra l'especulació immobiliària o d'altres, es reuneixin un nombre de persones que no necessàriament formin part del col·lectiu convocant però sí que simpatitzin amb la causa i on les cases okupades de Gràcia tenen un paper rellevant a l'hora de dissenyar estratègies. D'aquesta manera, els col·lectius antisistema fan extensible la seva reivindicació a altres sectors de la societat.

Aproximadament en 1 de cada 4 mobilitzacions hi ha incidents que van des de pintades o petits danys a agressions a membres dels cossos policials, en els que el moviment okupa/antisistema, focalitzen la personificació del "poder establert o sistema". En les manifestacions on el volum de manifestants és important, alguns dels seus membres aprofiten l'anonimat i la impunitat que proporciona la massa per produir danys, principalment, a la via pública, edificis oficials o en establiments contraris a la seva ideologia com entitats bancàries, ETTs, immobiliàries, etc. Aquesta expressió violenta d'una forma de pensar, de sentir i fins i tot de viure, és la que les polítiques públiques de seguretat han de contribuir a disminuir o canalitzar.

¹⁴ Ex. "...pequeñas hordas de desarraigados..." (ABC, setembre 2004). "...piratas urbanos..." (El País, març 2004). "...okupas de fin de semana..." (El País, 24/10/1999).

5. Hipòtesi de contrast

5.1 Plantejament de base

Quan es busquen referències bibliogràfiques sobre el tractament del fenomen antisistema des de la òptica de les polítiques públiques de seguretat, ens trobem que aquest punt de vista no és abordat directament. La majoria del que s'ha publicat amb cert rigor científic, s'ha fet des d'una visió psicològica, educativa, sociològica, psiquiàtrica i fins i tot antropològica, destacant els estudis sobre violència juvenil o escolar, on s'intenta entendre, explicar i a vegades justificar, aquest fenomen. Per altra banda, ens trobem les publicacions de tipus periodístic que amb una certa deriva ideològica, enfoquen la qüestió des de la vessant jurídica o criminològica per justificar la criminilització del moviment antisistema i afrontar-lo a base de l'aplicació del codi penal en la seva forma més rigorosa.

Cap dels dos punts de vista ens és útil per buscar una solució eficaç al problema que es planteja en aquest treball, ja que ens condueixen a dos dels paradigmes extrems de com afrontar un problema d'inseguretat ciutadana, que al cap i a la fi, és del que es tracta en aquest projecte. M'estic referint a dues doctrines que, per conegudes, no deixen de ser un bon exemple del fracàs o la ineficàcia d'aplicar solucions simples a problemes complexos. Estic parlant de la tolerància zero (TZ) i de la tolerància màxima (TM).

Posaré uns exemples no relacionats, de l'aplicació d'aquestes doctrines extremes, que em permetran justificar una proposta de conclusions i d'un pla d'acció possible, a l'hora que arriscat.

5.1.1. Tolerància zero

La tolerància zero és com s'anomena una doctrina de seguretat pública, que es basa en la "Teoria de les finestres trencades". Aquesta la van desenvolupar els criminòlegs James Q. Wilson i George Kelling el 1982 en un article¹⁵ i el 1996 en un llibre co-editat amb Catherine Coles¹⁶. No m'estendré en explicar aquesta teoria doncs és prou coneguda.

¹⁵ The broken windows. The Atlantic Monthly. Març 1982

¹⁶ Restoring order and reducing crime in our communities. The free press 1996, Touchtone 1998

El paradigma – per ser el més conegut - de l'aplicació de la tolerància zero a la seguretat pública, el trobem a la ciutat de Nova York a partir del nomenament d'en William J. Bratton el 1994, com a comissionat del Departament de Policia d'aquella ciutat. L'alcalde era en Rudolph Guiliani.

L'aplicació de la doctrina esmentada, es va fonamentar en perseguir implacablement qualsevol infracció, no tan sols les penals, sinó també les administratives, tractant-les amb un rigor extrem que conduïa a practicar detencions pel simple fet d'embrutar els carrers o fer graffitis a les parets.

Per tirar endavant aquest pla, es van contractar 5000 nous agents de policia, que es van afegir als 30000 que tenia el New York Police Department (NYPD). És a dir, en termes de personal, l'aplicació de la tolerància zero és cara.

Tot i l'eficàcia inicial de la tolerància zero (TZ), a mig termini va començar a augmentar el nombre de denúncies per excessos i brutalitat policial, ja que es tractava d'igual manera als delinqüents que als simples infractors del que podríem descriure com "normes cíviques". Això va provocar un descontent entre sectors socials, que si be tenien assumit que cometre alguna infracció suposava una multa, no estaven disposats a ser tractats com "delinqüents" amb la fitxa policial corresponent. La TZ és indiscriminada.

Als policies se'ls obligava a no "deixar-ne passar ni una", amb la conseqüent desaparició de la facultat discrecional que permet valorar als agents les circumstàncies personals, ambientals i temporals d'una intervenció. La norma criminalitzava tota mena de comportaments antijurídics lleus i habituals en sectors desfavorits. La TZ és criminalitzadora.

Un informe encarregat pel Parlament de Nova Gal·les del sud, (Austràlia) l'any 1999¹⁷, va observar que molts policies (alguns eventuais) van ser expulsats del NYPD per excessos, violència injustificada i comportaments racistes en actes comesos durant el període d'aplicació de la TZ. Es va produir un descens de la confiança i prestigi en la policia de Nova York, ja que l'aplicació d'aquesta doctrina es va deixar en mans d'un sol actor, el NYPD. Conseqüentment, també varen patir desprestigi de les institucions municipals. La TZ té un alt preu institucional.

¹⁷ Zero tolerance policing. Gareth Griffith. NSW parlamentari library research service. 1999.

5.1.2. Tolerància màxima

L'exemple més visual de l'aplicació d'aquesta doctrina en estat pur, el situem a la ciutat de Zuric (Suïssa) a la que es va anomenar "Plaça de l'agulla".

A finals dels 80', la municipalitat de Zuric va veure com s'incrementava perillosament, l'ús d'heroïna entre alguns membres de la seva ciutadania. La manca de referents i el profund respecte als drets individuals dels suïssos, va fer que la solució acordada, fos que tot i que la venda de drogues era un delicte i el consum en espais públics estava sancionat, s'establís una zona de "tolerància màxima" en una plaça/jardí, que aviat va ser coneguda com la "Plaça de l'agulla".

Allà i sols allà, es podia vendre i consumir lliurement. La policia no entrava dins el recinte, però fora de la plaça, les lleis seguien sent tant rigoroses com sempre. Inicialment, no hi va haver massa problemes doncs el lloc sols era ocupat per addictes. Això si, la gent "normal" va deixar d'anar a passejar per la plaça. Es convertí en un gueto d'exclusos.

Poc a poc, els venedors/traficants van establir allà el seu mercat, a prop del client i amb ells, els que intentaven robar o violar a gent indefensa, amb la garantia de la no presència policial. Era una vertadera atracció pels delinqüents.

L'augment de l'oferta va fer baixar preus i qualitat, amb un increment de problemes sanitaris dels que s'injectaven qualsevol cosa. Les ambulàncies van haver de començar a entrar a la plaça per salvar la vida de persones amb parades cardiorespiratòries. L'atac a les ambulàncies per robar-los-hi qualsevol cosa, va obligar a entrar a la policia encara que sols fos per protegir les ambulàncies que van arribar a negar-se a entrar sense escorta policial. Els conflictes es van anar estenent més enllà dels límits de la plaça afectant a barris fora de l'entorn "controlat". Les autoritats no van poder mantenir "l'acord".

A més, es començava a detectar l'increment de venedors i consumidors estrangers degut a un entorn d'impunitat. Internacionalització del gueto amb gent de baix arrelament social.

La pressió ciutadana va fer desistir a les autoritats municipals de mantenir l'experiència de tolerància màxima. Va durar poc més d'un any.

Comentari al plantejament de base

En els exemples descrits - i sintetitzats – anteriorment, he intentat fer una analogia de les conseqüències de l'aplicació de dues polítiques de seguretat que podrien ser posades en pràctica per fer front el conflicte escollit. És destacable el fet que, tot i ser polítiques totalment oposades, tenen alguns efectes similars, com per exemple el descrèdit de les institucions – en un cas per massa i en l'altre per massa poc -, el preu econòmic o social que cal assumir i finalment, un cost polític de difícil recuperació. També és digne d'observació que ambdós paradigmes tenen un element comú, la limitació d'actors a l'hora d'afrontar el problema. En el cas de la TZ, tot es deixa en mans de la policia i els jutges i el cas contrari, sols hi intervenen els que actuen des de la vessant social o política.

L'aplicació de la TZ, comporta crispació i radicalització dels sectors antisistema, adhesions de part de la ciutadania, extensió o desplaçament del fenomen i clandestinització de persones i grups.

La tolerància màxima ens du a un enfortiment de comportaments antisocials, a pràctiques mafioses de coacció al sistema públic i a la degradació de l'entorn on es toleren aquests comportaments. S'han donat casos "d'okupacions exprés" en habitatges on s'estan fent reformes i que en poques hores s'hi posa un parell de matalassos i algunes pertinences. Quan arriben els operaris diuen que això és un "domicili" i que per treure'ls, el propietari haurà d'anar a la via civil amb un mínim de sis mesos de tràmits judicials. L'alternativa és un pagament en efectiu per marxar immediatament, que oscil·la entre els 2000 i els 6000 € en funció de l'habitatge.

Conscient que, al posar dos exemples de fracàs de polítiques extremes, pugui semblar que no hi ha solucions possibles per afrontar el problema dels moviments okupa/antisistema, vull dir que hi ha algunes experiències que es basen en les doctrines anunciades i que han tingut un resultat més satisfactori. Podríem destacar la ciutat de Quebec (Canadà) amb l'aplicació d'una TZ amb alternatives als joves. Curiosament, el lideratge d'aquest pla d'integració de joves violents era de la policia metropolitana. També l'experiència de la comunitat de Christiania a Copenhaguen (Dinamarca), on l'autogestió de l'espai té caràcter de compromís social. No hem d'obviar, la diferència dels entorns socials, econòmics i fins i tot religiosos d'aquest dos exemples.

En el primer cas – Quebec - estem parlant de joves predelinquents no organitzats, i en el cas de Crhistiania podem dir que s'ha institucionalitzat una “zona lliure” on qui vulgui instal·lar-se ha de pagar un “impost”, no a l'Ajuntament, sinó a la comunitat de Crhistiania on es poden trobar des de les millors –i més cares- bicicletes de Copenhaguen fins el haixix de qualitat garantida d'origen. Aquest últim exemple l'he viscut personalment i es garanteix l'índex del principi actiu (tetrahidrocannabinol) del haixix ofert i del país de producció, fins i tot la zona exacte. Els compradors em recordaven als sibarites consumidors de cigars havans o vins de qualitat.

Aquest comentari, junt amb que el s'explica a continuació (cap. 5.2), pretén fer veure la gran dificultat que presenta abordar el problema plantejat des de les polítiques públiques clàssiques – extremes - disponibles. No hi haurà prou amb prendre una posició eclèctica – que és el que es diu quan no sabem cap on girar- ni omplir-se la boca de dir que calen polítiques transversals, - que és quan no es vol assumir el risc de fer-se responsable d'alguna cosa -.

Potser caldrà ser més imaginatius, més valents i més responsables.

5.2. Intents ben intencionats

Vistos els casos anteriors, hom pot pensar que una possible solució, és intentar que aquesta mena de grups considerin la possibilitat d'integrar-se en el joc democràtic i buscar la representativitat formal que els permeti l'ús dels canals ordinaris, al nivell que considerin idoni. Això s'ha provat i ha fracassat.

En converses amb representants polítics del districte de Gràcia¹⁸ - que no han consentit l'ús del seu nom per aquest treball - manifesten que ja han provat aquesta solució “política” i no se n'han sortit. Diuen que la complexitat del fenomen i dels seus membres, - que no representants - fa impossible qualsevol acord o compromís. Els principals problemes que es van trobar varen ser la falta de lideratge i la munió d'interessos individuals que conflüen. Des d'estrangers o locals que venen a passar una temporada a Barcelona a viure una “experiència”, fins a ideòlegs de l'anarquisme insurreccionalista o independentista, passant per artistes fracassats, delinqüents ocults, gent sense on viure o persones amb problemes d'adaptació social.

¹⁸ Alts responsables polítics representants dels partits: PSC, ERC i IC-Verds

Els representants o delegats municipals, han expressat la seva frustració perquè moltes vegades les peticions d'aquests col·lectius sonen més a eslògans que a demandes concretes i es barregen peticions polítiques com "presos polítics al carrer" amb "habitatges per tothom". Pel que fa a aquest aspecte, no va servir de res, explicar que hi ha famílies realment necessitades i que a través del "sistema" és la forma de poder gaudir d'aquests serveis i que a més, aquestes famílies han de ser les primeres que es beneficiïn d'aquesta mena d'ajuts socials. Sobre els espais culturals o artístics, s'ha pogut fer alguna cosa, però no ha satisfet a tothom ja que els locals per aquesta mena d'activitats, requereixen certes normes de funcionament i manteniment que molts no estan disposats a complir. Els que rebutgen aquesta possibilitat, prefereixen que se'ls cedeixi (gratuïtat) un espai municipal que "ells" autogestionaran. El problema és saber qui són "ells", a qui representen i quins interessos socials els mouen. Evidentment, rebutgen qualsevol supervisió municipal sobre les seves activitats. De tota manera, la creació d'una xarxa de casals de barri, ha permès canalitzar moltes de les inquietuds socials dels col·lectius integrats en "l'antisistema", sobretot els que consideren que la violència no és la solució. Aquesta última constatació, és especialment important de cara a desenvolupar el pla d'acció on sembla essencial distingir als grups violents dels que no ho són, independentment dels motius o de la ideologia que els fa integrar-se en l'amalgama dels autoanomenats antisistema. Ja es deia en el capítol de "l'estat de la qüestió" que una de les dificultats d'abordar el problema dels moviments okupa/antisistema, era la quantitat de ideologies i motivacions que els integren. Potser no és un problema, potser és la solució.

Les autoritats municipals del districte de Gràcia, han fet enormes esforços per conduir aquests col·lectius cap a una mena de participació formal o associacionisme que al cap i a la fi, els beneficiaria perquè tindrien accés a òrgans de decisió del districte i els permetria gaudir de subvencions públiques oberta i legalment. Els resultats però, no han estat massa satisfactoris.

Explicaré breument els mecanismes o institucions municipals que s'han posat a disposició per evitar aquesta percepció *d'outsiders* que es té dels col·lectius antisistema.

5.3. Hipòtesi principal

Vistos els anteriors exemples i les circumstàncies on s'han donat, hem pogut comprovar que les polítiques públiques que es basen en estratègies maximalistes del tot o res, no funcionen totalment i que les conseqüències poden ser igual de desastroses. També hem vist que certes actuacions – tot i que menys ambicioses - que es centren en un grup, en un espai i en un moment, poden donar resultats raonablement satisfactoris. Tanmateix, es pot comprovar que si be es requereix una alta determinació i un lideratge clar i sòlid per afrontar el problema, cal la intervenció de diferents actors que, tot i que segueixen una estratègia comuna, han d'utilitzar diferents tàctiques adequades a les seves capacitats i responsabilitats que possibiliti la solució al problema.

6. Polítiques públiques disponibles

A l'hora de presentar el diagnòstic, podria semblar que s'ha fet amb un esperit d'assumpció de la realitat contemporània i que per tant no hi ha cap solució "acceptable". Això es fa més evident si ens centrem en l'aplicació de les possibles variables dels dos paradigmes presentats en el capítol 5è., la tolerància zero i la tolerància màxima. Qualsevol dels dos exemples - amb els matisos que calguin - se'ns presenten impracticables, el primer per reaccionari i el segon per derrotista. Ens recorda vagament a les postures que es prenen front la lluita contra el tràfic internacional de drogues. Des dels que volen implantar la cadena perpètua fins els que defensen la total liberalització.

Cap de les dues posicions, com ja s'ha demostrat, poden acabar amb el risc que suposa el moviment okupa/antisistema. Un dels problemes que presenten aquestes polítiques és que són públiques, no en el sentit de qui les du a la pràctica, sinó de la publicitat que s'hi dona. Potser és l'hora d'aplicar-nos una frase que, als catalans, no per nefasta ens és desconeguda "*...a cuyo fin dará providencias más templadas y disimuladas, para que se note el efecto sin que se note el cuidado*".¹⁹

¹⁹ Felipe V, 1717. "Carta del Rey a los Corregidores", sobre l'aplicació del Decret de Nova Planta.

6.1. De l'estratègia a la tàctica

Moltes vegades, quan es parla d'aplicar una estratègia, una de les dificultats que es presenta és que els que l'han de dissenyar no són estratègics i ni tant sols comparteixen una mateixa visió de quin és l'objectiu final d'aquesta. Això acostuma a passar a l'hora d'aplicar certes polítiques públiques de risc, on el primer que es consensua és el seu caràcter "transversal". També és una forma de repartir responsabilitats o pitjor encara, eludir-les. Una forma moderna d'ocultar una estratègia mal o poc definida, és fer un pla de caràcter multidisciplinar. La principal diferència és que un pla d'aquesta mena no és el resultat d'una decisió, sinó d'un acord i per tant, procliu a contenir objectius "particulars" i fins i tot contradictoris. És un treball tècnic. L'estratègia ha a ser fruit d'una idea política compartida, que a la vegada deriva d'una doctrina ben definida i acceptada. Acostuma a tenir diversos objectius complementaris que requereixen de l'aplicació de diferents tàctiques – dissenyades per professionals - per la seva consecució. A més, habitualment, la seva difusió es fa en cercles restringits i sempre hi ha un responsable final, algú que dirigeixi i assumeixi el risc.

Un exemple d'aquest últim aspecte, ens el recorda una situació on, en un incident de caràcter natural, es va constituir un CCA (centre de comandament avançat) on érem reunits diversos responsables de policia, bombers, serveis sanitaris, etc. Tots experts en les "nostres" pròpies tàctiques. Va arribar un comandament de la Guardia Civil que també era convocat i només entrar, va dir "*Senyors, anem a coordinar-nos. Per cert, aquí qui mana?*".

Amb això vull explicar la necessitat d'un lideratge clar i evident a l'hora d'aplicar una determinada estratègia, que aquí denominem com política pública de seguretat i que per tant, en el cas de "La Síndrome Sherwood", li correspon al Departament d'Interior definir i impulsar certes accions que passen per aprovar i assumir diverses tàctiques.

En els comentaris del capítol 5è. es reconeixia el fracàs de l'aplicació de certes polítiques extremes, en part degut a que eren unidireccionals. Però a l'hora, també es descrivien un parell de petits exemples que donen esperança i que demostren que el pla d'acció passa necessàriament per l'aplicació simultània de diverses tàctiques i la realització de diferents accions. La seva connexió no ha de ser necessàriament visible ni manifesta.

Abans però, de proposar un pla global per afrontar el problema del risc que suposen per la seguretat pública²⁰ els moviments okupa/antisistema, crec que paga la pena fer un petit viatge per la història de la teoria militar, ja que és aquí on trobem els principals exemples d'aplicació d'estratègies i tàctiques. Amb això no es vol dir que les pràctiques militars i policials siguin idèntiques, però tenen uns elements en comú en l'execució de qualsevol pla estratègic que, com la planificació, la intel·ligència, la psicologia i ús controlat de la força, junt amb la propaganda i l'ús adequat del dret disponible, fa que a través dels paradigmes següents, es pugui justificar o explicar millor el pla d'acció.

M'ha semblat adequat anar a les fonts clàssiques de la teoria militar i concretament a quatre dels paradigmes que ens poden ser útils en aquest treball.

Em refereixo a Sun Tzu, general xinès que visqué al segle VI aC. i que va escriure "L'art de la guerra". La seva màxima, guanyar sense combatre. A Karl von Clausewitz, general austro-húngar autor de "De la Guerra". Pensava que al rival se l'ha de vèncer i prou, sense humiliar-lo. També farem servir l'exemple de Miyamoto Musashi, un samurai nat el 1581 i que defensava que les tropes eren com espases, que estan fetes per la guerra i que a l'enemic se l'ha d'exterminar, com a càstig, com a exemple i per evitar la venjança. Finalment, veurem com Juli Cèsar va arribar a dominar i romanitzar la Gal·lia, posant en pràctica la màxima "divideix i conqueriràs".

Amb aquesta reflexió, no vull que es pensi que l'estratègia/tàctica policial en referència al moviment antisistema a Gràcia, es tractat com una guerra resolta en diverses batalles. Al menys en el Cos de mossos d'esquadra. Per explicar aquesta postura, cal anar al primer paradigma teòric de com enfrontar-se al rival vençant-lo sense destruir-lo o humiliar-lo.

6.1.1. Model von Clausewitz

El màxim exponent d'aquesta doctrina, - des de l'òptica de la tàctica policial i quan es pot o es sap aplicar - es dona en els desallotjaments de cases okupades, i CSOA (Centres Socials Okupats i/o Autogestionats), els quals, es duen a terme amb totes les garanties jurídiques i per unitats especialitzades. L'estratègia és evitar l'enfrontament o capacitat de defensa activa o violenta mitjançant la sorpresa, velocitat i unitats que no responen a cap provocació ni aprofiten la debilitat del rival per acarnissar-se.

²⁰ Castel, R. (2006) La inseguridad social. Ed. El manantial. Buenos Aires

La informació recollida prèviament, o l'espionatge en argot literari, és essencial. La localització, identificació i immobilització immediata dels líders, paralitza qualsevol reacció i això evita comportaments desesperats i "heroics". En la doctrina militar, aquesta estratègia s'aplica quan es té en compte el factor polític, es a dir, l'exèrcit es comporta de manera que força l'altra part a negociar a la baixa, però no per conquerir-lo sinó per dominar-lo, o fins i tot convertir-lo en aliat. Un exemple clàssic és el tracte al Japó a la fi de la 2ª guerra mundial o les recents invasions a Iraq, en especial la primera. En la metàfora de Sherwood, s'està donant un missatge clar: "Entrem al bosc quan volem i per on volem i la resistència no és que sigui inútil, és impossible"

En quant a la tàctica policial, aplicada a les concentracions o manifestacions dels grups antisistema, quan s'aplica el model Clausewitz es deixa que els grups de manifestants es concentrin, - recordem que cap de les manifestacions antisistema estan autoritzades - i el que es fa és disminuir la seva capacitat de produir danys.

Això és realitza amb l'establiment de filtres molt sòlids als llocs de pas obligat pels "reforços" que es necessiten per fer una manifestació mínimament digne. Seria com tallar les línies de subministres de l'enemic en la preparació d'una batalla, passen els soldats però sense armes. Els "talls" més habituals, en el cas de les concentracions a Gràcia, són al metro de Fontana, la Pça. Lesseps i el C/.Escorial. En aquests filtres es requisen objectes i s'identifiquen persones, la pèrdua de l'anonimat previ a l'acció, fa que molts moderin el seu comportament posterior.

El fet de deixar passar les persones pels filtres sense ni preguntar que hi fan allà, - ja ho sabem -, té dos objectius: Demostrar que tenim prou força com perquè no preocupi l'augment de gent a manifestar-se i fer que els "reforços" expliquin la grandària del nostre "exèrcit" que, evidentment, s'exagera en els punts de pas. Tornant a Sherwood, se'ls està dient que: "Sabem el que voleu fer i ara, també sabem qui sou".

Un cop comença l'activitat dels manifestants, les forces policials abandonen els filtres i es dispersen per punts estratègics de forma que qualsevol manifestant vegi, en qualsevol moment, tant en la concentració, en el recorregut o durant la dispersió, unitats policials. Aquestes no són molt nombroses, però són omnipresents. L'efecte que s'aconsegueix, l'impacte, és que la presència arreu d'agents de policia evita els actes de vandalisme i destrucció de bens públics i privats. Qualsevol acció - o quasi - seria presenciada per agents de l'autoritat i això implicaria la seva detenció i posterior pas pel jutjat, no pas per cap acció heroica, sinó per un simple delictes de danys i que caldrà pagar amb una multa.

Per concretar aquesta doctrina, els detinguts són posats en llibertat tant ràpidament com es possible i citats davant el jutge, no cal acarnissar-se, és un procediment i prou. Quan no s'aplica adequadament o es trenca la disciplina, la situació pot esdevenir en una situació no desitjada com és el cas de les manifestacions contra el pla Bolonya de maig de 2009.

És evident que aquest model és aplicable quan es te força suficient en relació al rival. Quan no és així, per aconseguir els mateixos resultats cal aplicar tàctiques més agressives que, més que dissuasió, provoquin coerció. Però això és més propi d'un altre model d'actuació que ningú desitja.

El que és important, és el coneixement del terreny, i això ens porta al següent model d'actuació.

6.1.2. Model Sun Tzu

Aquest general xinès va ser famós per la seva aparent capacitat de predicció de com es desenvoluparia una batalla. Això però, no és totalment cert, el seu èxit es devia al profund estudi de l'enemic, els seus comportaments i l'exhaustiu estudi del terreny on s'hauria de desenvolupar una batalla o fins i tot, tota la guerra. Ell parla de 9 terrenys possibles i de com cal actuar en cadascun d'ells. Fins i tot reconeix en quina mena de terreny perdrà la batalla, si l'impulsen a combatre.

Com a curiositat, val a dir que el general americà Norman Schwarzkopf, que va dirigir amb èxit militar la coalició internacional a la 1ª guerra del Golf, era un apassionat lector de Sun Tzu. En aquest subcapítol, ens centrarem en una doctrina elaborada fa 26 segles sobre dos dels terrenys on es desenvolupa el conflicte/combat i les seves conseqüències.

Els grups antisistema en general saben que, per diferents motius, les seves accions tenen més repercussió social i mediàtica si es desenvolupen en certs espais. Per contra, aquests mateixos espais o terrenys – els més oberts - els són més desfavorables des del punt de vista de tàctica policial. Ens referim a l'Eixample, part de Sants o qualsevol terreny obert que permeti una ràpida mobilitat dels efectius policials. En la teoria militar clàssica, seria la capacitat de mobilitzar pels flancs la cavalleria o unitats d'infanteria lleugera.

Com dèiem abans, Sun Tzu era partidari de guanyar sense combatre i això es podia aconseguir mitjançant diverses estratègies i la que sempre ha tingut més èxit, ha estat la de, “qui rodeja l’enemic, venç”. Aquesta tàctica ha permès, al llarg de la història, que exercits numèricament inferiors hagin derrotat altres amb més soldats. Els casos més estudiats són els de la batalla de Cannas²¹ on Anibal Barca derrotà a l’exèrcit romà dirigit per Cayo Teracio Varrón i el de la batalla d’Alesia²² on Juli Cèsar va vèncer als gals definitivament i va fer presoner a Vercingetórix i a partir d’aquí, la Gal·lia fou assimilada com a província romana.

Tornem a la tàctica policial del primer terreny – obert - i amb força policial suficient. En aquest cas, no es vol reprimir els disturbis ni detenir als infractors, senzillament s’evita. Això s’aconsegueix limitant extraordinàriament la capacitat de moviment dels manifestants encerclant-los totalment.

Això es realitza en el moment de la concentració que, com se sap on es realitzarà, ha permès fer un filtre de malla fina als punts de pas obligat pel lloc de trobada. L’objectiu del filtre és el mateix que en model Klausewitz, la requisita d’objectes perillosos de qualsevol mena – perquè després hi haurà contacte físic - i evitar l’anonimat.

A partir d’aquell moment, els concentrats ja saben que la manifestació anirà per on la policia vulgui, s’aturarà on la policia vulgui i durarà fins que els manifestant decideixin dispersar-se. Aquesta dispersió es fa lentament, deixant sortir les persones poc a poc i en grups molt petits per evitar el reagrupament fora del cercle.

El aquestes situacions, el sentiment de frustració i impotència dels manifestants és molt alt i sovint generen reaccions violentes d’alguns individus quan són conscients que han perdut tota capacitat d’iniciativa. Aquests moments són delicats i cal que els agents de primera línia evitin les provocacions individuals o els intents col·lectius de trencar el cercle. Pensem que els policies estan a menys d’un metre dels envoltats. L’objectiu no és fer detencions, sols immobilitzar. La sensació de derrota entre els manifestants, és força alta i la moral queda molt “tocada”. No hi ha hagut ferits – no tenen màrtirs - ni tampoc detinguts – herois -. Fins i tot han intentat, sense èxit, denunciar a la policia per detenció il·legal o violar el dret de deambulació. Si es planifica correctament, la fiscalia ha estat avisada de l’aplicació d’aquesta tàctica per tal d’evitar aquestes denúncies. Si surt be, s’ha vençut sense lluitar. El missatge a Sherwood seria: “Fora el bosc, al descobert i sense on amagar-se, sou vulnerables.”

²¹ Anibal. Baker, George Philip. 1943. Editorial Iberia.

²² Comentarios a la Guerra de Las Galias. Juli Cèsar. 51 aC.

Si anem al segon terreny possible, el bosc, aquest és La Vila de Gràcia pels veïns i Sherwood per nosaltres. Aquí, els manifestants se senten més còmodes perquè saben que no se'ls pot encerclar, a més hi tenen els seus "refugis" on saben que, amb la doctrina de no acarnissar-se, si fugen no els perseguirem fins els seus llocs segurs. S'aplica aquella màxima de "Enemic que fuig, pont de plata" i ells la coneixen.

L'acció policial en aquest terreny, és una mica diferent tot i que l'objectiu sigui el mateix, evitar que es produeixin danys. En lloc d'un cercle, el que es fa és una mena de passadís que va guiant, sense bloquejar, als manifestants per certs carrers. Les unitats de policia van en columnes a peu molt a prop d'ells, però deixant espai suficient perquè es belluguin i no tinguin la sensació d'ofec. Tot i estar totalment vigilats, poden tenir la sensació que se'ls deixa fer. Com que el bloqueig no és impermeable, sempre hi pot haver algun grup que aparentant que se'n va, vulgui realitzar alguna acció violenta. En aquests casos ja se'ls ha fet saber, que fora del cercle d'agents uniformats, es trobaran grups de policies de paisà que no tindran massa miraments si es produeix alguna agressió o dany significatiu.

Com que aquests grups de policies estan dispersos però són nombrosos, els que vulguin realitzar algun acte d'aquesta mena, s'arrisquen a un enfrontament violent i com que quedarà fora del camp visual del gruix de la manifestació i dels mitjans de comunicació, no rebran cap tipus de suport, ni en aquell moment ni amb posterioritat. Se'ls tractarà com delinqüents violents, no com manifestants pacífics. En la teoria militar clàssica – tornem-hi -, aquests no serien considerats com forces regulars i per tant no tindrien la protecció dels tractats i convenis internacionals, amb les conseqüències que això acostuma a implicar. Igual que en el model anterior, aquestes tàctiques no sempre surten bé del tot.

Fins ara, hem vist uns models d'actuació policial on s'intenta evitar al màxim que hi hagi ferits i més que detencions, es procura que no es cometin fets que les podria provocar. Si el que es vol però, és la derrota física i moral de l'enemic – aquí ja se'l considera així - haurem d'anar al següent model d'actuació policial.

6.1.3. Model Miyamoto Mushasi

Ja hem explicat al principi, que aquest model es basa en l'aniquilació del rival. Tot i que no ho sembli, fins i tot els governants amb menys escrúpols han necessitat una excusa per iniciar una guerra i si la intenció és dur-la fins l'extermini del contrari, la excusa ha de ser poderosa.

En termes militars o polítics, a vegades s'ha permès certs excessos al futur enemic, fins i tot provocant-los, per així justificar una intervenció de "resposta" que sigui comprensible per a la població civil pròpia, que haurà de donar suport a la intervenció militar. Moltes d'aquestes accions prèvies podrien haver estat evitades, però precisament per això s'han permès i tenir així la excusa. En aquestes situacions, com més innocents siguin les víctimes pròpies inicials, més gran serà l'excusa per atacar. No cal anar molt lluny per trobar els exemples necessaris: Guerra hispano-nordamericana a Cuba, guerra dels Balcans, Pearl Harbour, USA-Mèxic per Texas, la majoria de les guerres arabo-israelianes o l'invassió de Polònia dels nazis.

Si tornem al món de la tàctica policial - o també estratègia política -, per desgracia ens trobem exemples de l'aplicació d'aquesta doctrina, alguns d'ells recents. En aquest cas no hi ha estudi del terreny, tant se val, que l'esculli l'enemic. Tampoc hi ha accions prèvies per disminuir la capacitat de fer mal o provocar danys del rival, com més forts es vegin, més valents es sentiran i més enfrontaments hi haurà, que és el que es busca. Si no hi ha enfrontament no hi ha ferits ni detinguts.

En aquesta situació la policia concentra moltes forces en pocs llocs i fora la vista dels qui posteriorment seran atacats.

Fins i tot si la concentració o manifestació, que és del que estem parlant, no es preveu prou violenta, es pot arribar a provocar una mica, amb detencions poc justificades i gens pacífiques uns dies abans per escalfar l'ambient. També es poden fer "redades" preventives als llocs on s'acostumen a trobar persones properes a la ideologia dels convocants amb l'excusa de buscar drogues o el que calgui. La "redada" estarà especialment mal feta i amb tracte humiliant per encendre més els ànims, si cal.

La conseqüència previsible d'aquests comportaments previs i el disseny del dispositiu policial, és que s'acabarà amb una "batalla campal".

A més de l'estratègia prèvia, en quant algun grup descontrolat comença les accions violentes, les unitats de policia ni es belluguen i quan la violència comença a ser generalitzada, l'actuació policial es retarda deliberadament fins que els danys produïts són socialment inacceptables. És aleshores quan es produeixen les càrregues policials que en cap moment volen ser dissuassòries, no es dissimula.

És va directament contra els manifestants, que ja són considerats vàndals, i se'ls ataca amb prou velocitat perquè no doni temps a la fugida i es provoqui l'enfrontament físic. En aquest estadi, els manifestants ataquen a la policia amb tot el que tenen i que se'ls ha deixat tenir, realment s'estan defensant, però no ho sembla. Han estat acorralats. La violència entre agents i manifestants es desferma, es personalitza i es descontrola.

És el que es vol. Comencen a aparèixer víctimes innocents – danys col·laterals es diu ara- Els que han defugit l'enfrontament, es troben amb la resta d'unitats policials que els barren el pas i que no fan detinguts – presoners -, la dispersió no és voluntària, és a cop de defensa (porra) i qualsevol indici de resistència és contestada amb contundència exagerada i detencions massives .

En les batalles de l'antiguitat, era quan s'envia a la cavalleria a perseguir als que fugien mentre la infanteria extermina als que s'han rendit en el camp de batalla.

Lamentablement, aquesta tàctica no és exclusiva de règims totalitaris, també es dona amb massa freqüència en moltes democràcies occidentals. Potser pot ser degut a dos factors: Una estratègia política que no considera cap altre opció que no sigui la visió del problema com un conflicte d'ordre públic i l'altre, en la que s'encarrega el control del carrer i dels manifestants/activistes a unitats policials poc disciplinades, venjatives i provocadores.

6.1.4. Model Juli Cèsar

La batalla d'Alesia l'any 52 aC. va posar fi, pràcticament a l'anomenada guerra de les Gal·lies (58-51 aC.) en la que el procònsol romà Juli Cèsar va sotmetre a Roma a totes les tribus gal·les. Si bé aquesta campanya militar és coneguda més per les batalles que s'hi van produir, cal analitzar l'estratègia i les tàctiques utilitzades per sotmetre a 300 tribus i conquerir més de 800 ciutats.²³

Ja hem dit al principi del capítol, que Juli Cèsar va aplicar-se la màxima de "divideix i conqueriràs". Això no és fruit d'un caprici sinó de la necessitat, ja que estem parlant d'un territori més gran que l'actual França amb una població d'entre 5 i 13 milions d'habitants i una capacitat militar d'aproximadament 1 milió de guerrers. En aquest cas, el risc potencial més gran pels romans – per volum de guerrers - era la unitat de les tribus gal·les i per tant, el conflicte no es podia resoldre sols militarment, calia dividir les tribus tant com fos possible.

Això es va aconseguir gràcies a l'espionatge – cal recordar que molts soldats de l'exercit romà eren d'origen gal – investigant quines eren les febleses de cada grup, les seves necessitats o ambicions.

²³ Vidas paralelas. Plutarco. Obra completa vol. VI. Alejandro y César. 2007

Això va permetre que moltes tribus acceptessin ser aliats de l'imperi romà a canvi de certs "privilegis", alguns com: comerç amb Roma amb condicions preferents, oferiment de terres dels veïns rivals i fins i tot, la ciutadania romana a alguns cabdills que, de cara a la seva gent, els donava un status de dignitat, noblesa i garantia de protecció de l'imperi. Moltes de les tribus gal·les eren prou civilitzades i cultes com per saber apreciar un tracte que els podia afavorir, sobretot quan l'alternativa era l'aniquilació. Així doncs, la solució militar es va aplicar a menys tribus i ciutats de les que es pensa i només es va resoldre en grans batalles, la resistència dels qui no van voler ser "conquerits" pacíficament. És el cas de Vercingetòrix, que va reunir una gran coalició – la última - de tribus gal·les per enfrontar-se militarment a Cèsar. La batalla d'Alesia va ser la tomba de les aspiracions d'independència gal·les, on Vercingetòrix va ser fet presoner i conduït a Roma, on va ser executat el 46 aC.²⁴

Si tornem a la metàfora de Sherwood, sembla que la unificació o coalició formal de tots els grups antisistema, és una situació que cal evitar si volem evitar el problema que descriu en el títol d'aquest treball. En aquest cas, no és degut al nombre total de membres d'aquests col·lectius, sinó al fet que, units la seva capacitat de pressió social i d'influència política afectaria realment al "sistema" contra el que lluiten i ho farien transgredint el model democràtic que la resta de la societat s'ha imposat.

Així, sembla pràctic igual que va fer Cèsar, utilitzar la manca d'un lideratge evident, la diversitat d'ideologies que presentàvem en el capítol 3.3 i l'anàlisi de certes "necessitats" d'alguns d'aquests grups, sobretot els menys violents i que veurien com un avenç en les seves aspiracions grupals o individuals, certes concessions o "privilegis" per part de l'administració que per ells és com l'antic imperi romà, que oprimeix però s'hi pot tractar.

Pel que fa als grups irreductibles, potser no hi ha més remei que l'ús de la força, igual que va fer Juli Cèsar. En aquest cas no estem parlant de batalles, sinó de l'ús adequat del Dret disponible que inspira i limita tota actuació de les administracions públiques en les societats democràtiques.

Com s'ha pogut observar, els quatre models escollits no són sols un exemple d'estratègia militar, sinó també política. Potser aquest fet pot passar desapercebut pel fet que en l'antiguitat, moltes activitats polítiques eren dirigides per militars i les grans batalles ocultaven el disseny d'un pla polític anterior.

²⁴ Vercingetòrix. Jacques Harmand. 1984

7. Pla d'acció

La formulació de la hipòtesi principal i la descripció dels darrers models doctrinals pel que fa a l'estratègia, així com una disciplinada discreció sobre l'objectiu final, ens porten a definir un pla d'acció amb diferents fases. Algunes d'aquestes han de ser necessàriament consecutives, aplicades en un ordre concret i altres poden executar-se simultàniament, tot dependrà de l'evolució dels aconteixements i especialment, del comportament de l'opinió pública. Concretament de l'opinió publicada que caldrà implicar en l'estratègia.

Condicció prèvia: Cal una decisió política ferma i decidida per afrontar el problema. Assignació del lideratge del pla al Departament d'Interior i consciència de cert desgast polític si l'execució del pla no és tan pacífic com es desitja.

1ª fase. Creació d'un clima procliu al rebuig de qualsevol mena d'ocupació il·legal d'habitatge evitant en tot moment la menció al moviment okupa.

Un bon detonant podria ser una notícia com la que aquest novembre de 2009, on els mitjans d'informació s'han fet ressò del cas d'una família que en tornar d'un mes de vacances, han trobat el seu habitatge ocupat per uns immigrants romanesos que fins i tot els havien canviat el pany.

El procés per recuperar el seu domicili ha hagut de ser una demanda civil, ja que sembla ser que un cop instal·lats, els nous ocupants no poden ser acusats d'usurpació, d'acord amb el Codi Penal. La intenció és generar un debat – convenientment dirigit – i provocar un canvi legislatiu que eviti casos tant manifestament injustos com aquest. Aquesta estratègia no seria pas nova, el cas històric més conegut de la seva aplicació ens porta a Cató el vell, senador romà que sobre el 150 aC. finalitzava tots seus discursos al senat amb la frase "*Carthago delenda est*". (Cartago ha de ser destruïda).²⁵

²⁵ The Authenticity and Form of Cato's Saying "Carthago Delenda Est", by Charles E. Little © 1934. The Classical Association of the Middle West and South, Inc..

2ª fase. Generació de debat polític sobre l'ocupació d'habitatges.

Aquesta fase implica l'aplicació simultània de diverses subestratègies o tàctiques que hauran d'aplicar diferents actors. Aquests no han de conèixer necessàriament la totalitat del pla, però la seva activitat ha de ser supervisada i controlada - sense matisos - pels qui tenen consciència del pla global, sobretot per controlar els temps i reaccionar front a possibles desviacions de les previsions.

Fruit de la fase anterior, cal generar el debat polític suficient sobre el problema dels habitatges ocupats, forçant l'aparició de postures extremes que vagin des de la criminalització de les usurpacions fins la sanció punitiva als propietaris que mantinguin un habitatge desocupat, sigui per especular o pel que sigui. D'això ja se'n encarregaran les diverses opcions polítiques i els tertulians i/o portaveus ideològicament definits. La idea és que aquest debat conclouï en una proposta de modificació legislativa d'ampli consens, on el punt de vista de les opcions polítiques més representatives hi vegin reflectits els seus postulats.

La proposta podria ser semblant a la llei que el passat 15 d'octubre de 2009 va aprovar el parlament holandès.²⁶ Aquesta nova llei castiga amb un any de presó les ocupacions il·legals, dos si en l'ocupació es fa servir la violència o les amenaces.

Simultàniament, aquesta norma sanciona als propietaris que mantinguin un habitatge desocupat, amb una multa de 7.500 € si no notifiquen a l'ajuntament l'estat de l'immoble i justifiquen el motiu d'aquest estat. Amb això es pretén, que sigui l'ajuntament qui decideixi sobre l'ús que s'ha de donar als edificis o habitatges desocupats.

Respecte a aquesta modificació de la llei, és indispensable que abans, les administracions responsables, accelerin el procés d'adjudicació de totes les vivendes de protecció oficial, tant de lloguer com de venda. Això pot ajudar a desarmar d'arguments als que justifiquen les ocupacions d'habitatges protegits per famílies empobrides ja que algunes d'aquestes mateixes famílies, podrien ser beneficiàries de la "nova" política d'habitatge social.

²⁶ Agencia EFE. Den Haag 15/10/2009

Aquí és important jugar amb els temps i calcular bé el moment d'implementació de cada subestratègia, així com la seva durada

Simultàniament, caldrà començar a fer o actualitzar un cens sobre els habitatges d'aquestes característiques a cada municipi. Cal tenir en compte que el moviment okupa/antistema el te fet i les visites dels seus membres al registre de la propietat són freqüents.

Al mateix temps, altres departaments municipals han de començar a preparar un nou pla d'usos de tots aquests edificis i habitatges per estar a punt per donar un vertader ús social en quant siguin alliberats, sigui per alliberament forçat, voluntari o jurídic.

A la vegada que els municipis duen a terme aquesta activitat, les unitats policials especialitzades en ordre públic comencen a ser menys permissives amb les manifestacions i concentracions, que de ben segur es produiran mentre dura el debat polític. Consistiria en l'aplicació del model von Clausewitz.

La peculiaritat d'aquest augment de rigor en l'aplicació de la llei, és que només es farà evident fora de Gràcia, de manera que notin que fora de "Sherwood", no se'ls permetrà cap excés.

De tota manera, si el nombre de manifestants fos excessiu, potser caldria aprofitar per deixar que durant el recorregut, es produeixin prou actes vandàlics com per intensificar el debat sobre el comportament antisocial del moviment antisistema i permetre que l'opinió pública vinculés aquests col·lectius al fenomen okupa. És essencial que la població estigui convençuda d'aquesta relació tot i que no sigui totalment certa.

Amb una pressió constant per part de la policia fora de Gràcia, es busca que intueixin que allà i només allà, poden seguir fent el que més o menys els sembli. És a dir, a prop dels seus refugis o cases okupades, les quals són l'objectiu final.

3ª fase. Aparició d'un nou marc normatiu.

Com tota publicació d'una llei d'aquesta importància, cal fer l'avís públic de la seva aplicació immediata. Realment, s'esperarà una mica per donar temps als que per diferents motius, abandonin individualment les okupacions il·legals i es desmarquin del moviment antisistema. També es pot esperar per comprovar els grups - possiblement els no violents – que volen arribar a "acords" amb els municipis sobre la utilitat social d'alguns locals.

Naturalment, els ajuntaments accediran a dialogar però posant condicions força estrictes, per exemple: Que els promotors d'aquestes activitats no tinguin antecedents penals o administratius, en el passat o en el futur, o que tinguin un domicili conegut i reconegut (empadronament).

Naturalment, les autoritats municipal revisaran el compliment d'aquestes condicions temporalment. Al cap i a la fi, en aquest projecte s'hi estan posant diners públics. En la nostra versió particular de la llegenda d'en Robin Hood, estem provocant desercions mitjançant una amnistia general als que s'integrin al "sistema".

4ª fase. Atac al cor de Sherwood i detenció o descrèdit dels possibles Robin Hoods.

Passat un temps prudencial, on es comprovi que tots els individus o grups possibles s'hagin acollit a les noves regles del joc, és el moment d'anar a pels "irreductibles" i començar a aplicar la llei en tota la seva extensió. En la nostra metàfora, donar privilegis als "institucionalitzats" i començar a tallar arbres del bosc.

Com la resistència d'alguns sectors és previsible, caldrà actuar amb contundència sobre els instigadors de les protestes que es puguin dur a terme. En aquest cas però, aquesta actuació no es farà exclusivament des de l'òptica de l'ordre públic, que també, sinó des de la investigació criminal. S'haurà de procurar la detenció selectiva dels líders per imputar-los delictes comuns i evitar la condició de "màrtir".

A més protestes, més detencions, fins acabar amb el poc suport del que disposin, sobretot si comproven els "privilegis" que es poden aconseguir amb una adequada integració al sistema, sense renunciar a alguns dels postulats que els inspiren.

5ª fase. Manteniment i control de la situació.

Aquesta fase és de difícil definició ja que l'aplicació de les anteriors, es poden allargar alguns anys i potser caldrà modular l'execució d'algunes pràctiques descrites en les anteriors fases fins assolir certa estabilitat que sigui acceptable políticament i socialment.

8. Conclusions

El títol del treball final de màster ja feia la descripció d'una situació complexa i que per tant, requeriria d'una proposta també complexa. No s'ha intentat fer un treball amb el que tothom hi estigui d'acord, sols s'ha pretès un cert rigor metodològic propi d'un informe de recerca.

També s'ha fet evident el punt de vista des d'on s'ha tractat i per tant s'ha assumit un cert risc a l'hora de plantejar la hipòtesi principal i sobretot el pla d'acció. Potser aquest mateix risc, ha fet que l'exemple escollit hagi estat tractat, habitualment, des d'altres òptiques més "sociològicament descriptives" però que a la vegada, no necessàriament són contradictòries, sinó fins i tot, complementàries.

Tampoc hi ha hagut la intenció d'ocultar l'advertiment del risc que per la convivència i la seguretat pública suposa el moviment okupa/antisistema, el títol del treball és prou explícit.

Per aquest motiu, el focus de l'informe ha anat dirigit, no a explicar el problema exhaustivament, sinó a resoldre'l i aquesta visió sembla lògica, doncs estem parlant de polítiques públiques de seguretat.

Les dades aportades al capítol 3er. junt amb altres de les que estan disponibles, fan que l'èxit o fracàs de l'aplicació del pla d'acció sigui mesurable, la qual cosa permet modular els temps i la intensitat d'aplicació de les diverses fases i fins i tot, el replantejament total del pla d'acció.

Això, junt amb la necessitat d'un context polític i social molt concret, per poder posar en pràctica un pla com el que es presenta, demostra la refutabilitat de la hipòtesi principal i que "la Síndrome de Sherwood" no deixa de ser un simple treball acadèmic.

"Alea jacta est"

Juli Cèsar

Bibliografia i referències:

Ajuntament de Barcelona. Padró municipal de 30/6/2007

Ajuntament de Barcelona. Gasetta municipal nº 3 de 25/1/2008

AA.VV., (1997), Dossier "Okupa", La Lletra A, nº49.

Baker, G. Philip. (1943) "Aníbal". Editorial Iberia S.A. para Círculo de Lectores, 2004

BOP de Barcelona nº 254 de 23/10/2001, nº 289 de 13/12/2002, nº 203 de 25/8/2005 i nº 28 de 2/2/2006

Casamayor, G. (coord.), (1998) Como dar respuesta a los conflictos. La disciplina en la enseñanza secundaria, Ed. Grao, colección biblioteca de l'aula, Barcelona.

Castel, R. (2006) "La inseguridad social". Ed. El manantial. Buenos Aires

César, Juli. (51aC.) "Comentarios a la Guerra de Las Galias". Ed. Gredos. Madrid

Clausewitz, K. (1990) "De la guerra". Idea books. Barcelona.

Domínguez, T. I altres (1996) Comportamientos no violentos. Propuestas interdisciplinarias para construir la paz, Ed. Narcea, Madrid.

Felipe V. (1707) "Decreto de Nueva Planta para la Corona catalanoaragonesa".

Harmand J. (1984) "Vercingétorix". Fayard.

Herreros i Salas, T. (1999), "El moviment okupa a finals del segle XX".Terrassa, Diatriba

Hole, C. (1992). English Folk Heros: From King Arthur to Thomas Becket. New York: Dorset Press.

Holt, J. C. (1989). Robin Hood. New York: Thames and Hudson.

Llei orgànica 10/95 de 23 de novembre del Codi Penal. BOE (24 de novembre de 1995)

Martinez Lopez, Miguel (2001), "Para entender el poder transversal del movimiento okupa: Autogestión, contracultura y colectivización urbana". Salamanca, VII Congreso Español de Sociología.

Martinez Lopez, Miguel (2003), "Viviendas y centros sociales en el movimiento de okupación". Scripta Nova, Universitat de Barcelona:Vol. VII, núm. 146.

Little C.E (1934) "The Authenticity and Form of Cato's Saying *Carthago Delenda Est*", The Classical Association of the Middle West and South, Inc.

Observatori de risc. Habitatge, cohesió social i sostenibilitat. Informe 2005. Institut d'estudis de la seguretat. Barcelona 2005.

Plutarco. (2007) "Vidas paralelas". Obra completa vol. VI. "Alejandro y César". Editorial Gredos. Madrid

Prat, Enric (coord.) (2004), "Els moviments socials a la Catalunya contemporània". Els juliols, Biblioteca de la Universitat de Barcelona.

Reglament intern d'organització i funcionament del districte de Gràcia. 26/nov/2001

Rivas, A. (1998). "Vida de Miyamoto Musashi" article electrònic publicat a Gorinkai, disponible a <http://ww.gorinkai.com/textos/musashi2.htm>

Sanmartin, J. (1998) Violencia, TV y cine, Ed. Ariel colección estudios sobre la violencia.

Schwarzkopf, N. (1993). "It doesn't take a hero". Mass market paperback

Seignobos, C. (1967) "Historia Universal". Tomo II. Historia de Roma. Ed. Juan Granda. Buenos Aires, Argentina.

Sun Tzu. (2000) "El arte de la guerra". Fundamentos. Madrid

Wilson, James Q. i Welling, George L. (març 1982). The broken windows. The Atlantic Monthly.

Welling, George L. I Coles, Catherine. (1996). Restoring order and reducing crime in our communities. The free press 1996, Touchtone 1998